

Evropska moderna

Smeri

Naturalizem (lat. Natura = narava)

To je skrajni realizem, ki predstavlja življenje objektivno, po znanstvenih načelih

Nova romantika

To je nekakšna obnova stare romantike z začetka 19. stoletja, njene domišljije, čustev in oblik, toda z novim zagonom in v skladu s spremenjenimi razmerami

Dekadenca (fr. Decadence = propad)

To je iskanje novih oblik lepote v izjemnih, boleasnih, sprevrženih oblikah življenja kot nasprotje vsakdanjemu normalnemu življenju meščanske družbe.

Simbolizem (gr. Symbolon = znamenje)

To je umetniško predstavljanje skrivnostne resničnosti, skrite za vidnimi pojavi, s pomočjo simbolov, ki v nasprotju z razumskimi prisposodobami ostajajo dvoumni in nejasni.

Impresionizem (fr. Impression = vtis, odtis)

To je ime za francosko smer v letih 1860-1890, uveljavila je zabrisano slikanje predmetov, ki jih zastira ozračje, zato se na platnu sestavljajo iz barvnih lis in točk; s tem so poudarili subjektiven način gledanja.

Predstavniki

Charles Baudelaire

Življenjepis

Rojen leta 1821 v Parizu. Po maturi se je leta 1839 vpisal na pravo a študij kmalu opustil. Posvetil se je svobodnemu književnemu poklicu. Leta 1848 je sodeloval v revoluciji. Leta 1864 se je umaknil v Bruselj. Leto za tem so ga mlajši pesniki (Stephane Mallarme, Paul Verlaine) priznali za vzornika. Umre v Parizu za posledicami kapi leta 1867. bil je začetnik evropske moderne.

Dela

- Salon 1845 (1845)
- Rože zla (1857)
- Pariški spleen (1869)

Sorodnosti.

Sonet je bil prvič objavljen v zbirki Rože zla leta 1857. Pesem je napoved simbolizma. Vsonetu je poglobljena tema ideja o skrivnostnem soglasju vseh čutov oziroma občutkov – vonjev, barv in zvokov. Ta čustva se prepletajo in ustvarijo sinestezijo. Prevladujejo vonji, ki jim pesnik daje posebno estetsko vlogo. Zveza med motivi in temo je simbolična in napoveduje prvi pravi umetnostni program simbolizma.

Tujec

Pesem v prozi je bila prvič objavljena leta 1862. Nastala je pod vplivom Pindarovih od. Na zunaj je njena poglobljena značilnost prozni ritem. Napisana je v obliki dialoga med izpraševalcem in tujcem kar lahko interpretiramo kot pesnikov pogovor s samim sabo. Tema je osamljenost človeka, ki se ločuje od vrednot svojega časa, ker misli, da so brez temelja ali so samo še navidezne. Oblaki predstavljajo simbol nedosegljivega, morda tudi neresničnega ideala. To besedilo je izrazito novoromantično.

Omamljajte se!

Prozna pesem je izšla v zbirki Pariški spleen. Ta pesem izhaja iz skrajnega obupa nad življenjem. Temeljno občutje je naveličanost, spleen, melanholija ali že kar praznina. Od tod poziv k omamljanju, ki edino še omogoča znosno bivanje. Osrednja tema pesmi je občutje časa, iztekanja življenja, njegova končnost in s tem ničnost, kar je ponazorjeno s simbolom ure.

Paul Verlaine

Življenjepis

Rodil se je v Metzju leta 1844. Kmalu se je preselil v Pariz. Leta 1862 se je vpisal na študij prava in se čez dve leti zaposlil kot uradnik na magistralu. Začel je živeti bohemsko življenje in se vdajal alkoholizmu. Poročil se je leta 1870 z Mathildo Maute. Zaradi streljanja je bil obsojen na dve leti zapora. Leta 1875 je bil izgnan iz Belgije in je izmenično živel v Angliji in Franciji. Čez 10 let se je ločil od žene in se preselil k materi. 1896 je umrl v Parizu

Dela

- Saturnijske pesmi (1866)
- Romance brez besed (1874)
- Modrost (1880/81)
- Nekoč in nedavno (1885)

Jesenska pesem

Ta razpoloženska pesem je izšla leta 1866 v zbirki Saturnijske pesmi. Slog je izrazito impresionističen. Z novoromantično podlago se prepleta nekaj dekadencijskih prvin.

Oscar Wilde

Življenjepis

Rodil se je v Dublinu leta 1854. Leta 1874 je bil sprejet na Oxford. Navdušil se je nad esteizmom in lapurlatizmom. Kasneje je v ameriki predaval o načelih estetskega življenja. Poročil se je leta 1884 s Constanco Lloyd. Leta 1895 so mu sodili zaradi homoseksualnosti in ga obsodili na dve leti zapora. Umrl je v Parizu leta 1900.

Dela

- Pesmi (1881)
- Srečni princ in druge zgodbe (1888)
- Človekova duša (1891)
- Slika Doriana Graya (1891)
- Hiša granatnih jabolk (1891)
- Saloma (1891)
- Pahljača lady Windermere (1893)
- Pesmi v prozi (1894)
- Nepomembna ženska (1894)
- Idealni soprog (1895)
- Važno je biti resen (1895)
- De profundis (1897)
- Jetniška balada iz Readinga (1898)

Saloma

Ta enodejanka je napisana na zgodbo Janeza Kersnika iz evangelija. Saloma je tragedija. Herod je dal zapreti preroka Johanaana. Ko zanj izve Saloma ga na vsak način hoče videti. Izrabi svojo naravno danost in doseže svoje. Takoj se zaljubi vanj in si zaželi da bi poljubila njegove ustnice. Ker si Herod ravno tedaj zaželi ples sedmih tančic in ji obljubi da bo izpolnil kar si želi, Saloma izrabi priložnost, zapleše ples sedmih tančic in si zaželi Johanaanovo glavo na pladnju. Herod jo prepričuje naj si zaželi karkoli drugega vendar Saloma vztraja pri svoji odločitvi. Herod ji izpolni željo, Saloma poljubi glavo in nato Herod zavpije: »Ubijte to žensko!« V tragediji ima poseben pomen luna saj je tiste noči zelo svetla in si jo vsak predstavlja drugače. Tragedija je izrazito dekadencijska.

Anton Pavlovič Čehov

Življenjepis

Rodil se je v Tanganrogu ob Azovskem morju leta 1860. leta 1873 je vstopil v gimnazijo in leta 1879 odide v Moskvo študirati medicino in ga dokonča leta 1884. Iz Moskve se je kasneje preselil na posestvo melihovo. Ob epidemiji kolere leta 1892/93 je delal kot zdravnik. Leta 1897 je na svoje stroške zgradil šolo za kmečke otroke. Bil je član akademije znanosti in dobitnik Puškinove nagrade. Umrl je leta 1904 v Nemčiji.

Dela

- Platonov (1880/81)
- Melpomenine pravljice (1884)
- Pestre zgodbe (1886)
- Labodji spev (1886)
- Ivanov (1887)
- V mraku(1887)
- Nedolžne besede (1887)
- Stepa (1889)
- Tragik po sili (1890)
- Svadba (1890)
- Dvoboj (1891)
- Moje življenje (1896)
- Utva (1896)
- Striček Vanja (1897)
- Kmetje (1897)
- Dama s psičkom (1899)
- Tri sestre (1901)
- Češnjev vrt (1903)

Češnjev vrt

Ljubov Andrejevna Renevskaje imela v lasti posestvo in češnjev vrt. Zaradi moževe smrti se je za nekaj let preselila v Pariz. Ko re je po štirih letih vrnila nazaj v Rusijo, je na dvorišču zagledala Lopahina in Dunajšo, ki sta ji sporočila da bo zaradi dolgov morala prodati posest in vrt. Lopahin ji je svetoval naj da v najem vrt večim lastnikom in s tem denarjem odplača dolgove, vendar je bil češnjev vrt edina stvar po kateri je slovela njena rodbina. Ljubov Andrejevna Renevska in njen brat Leonid Andrejič Gajev sta bila prepričana da bosta dobila posojilo za dolgove. Vsi sorodniki so sanjali da bo češnjev vrt vedno v njihovi lasti. Na njihovo žalost so češnjev vrt na licitaciji prodali. Kmalu so ugotovili da to ni bila tako slaba rešitev saj jih ni več bremenila skrb za vrt. Vrt je dobil Lopahin. Na koncu se je vsak odpravil svojo pot. Motivika drame je realistična, vendar prekrita s čustveno simboliko, impresijami in razpoloženji, ki snov prestavljajo v okvir poetičnega impresionizma.

Dama s psičkom

Izrazoslovje

Onomatopoiija

Glasovno slikanje, posnemanje zvočnih pojavov, zvoko, glasov, šumov z jezikovnimi sredstvi, zlasti živalskimi

Sinesteziija

Soobčutek, spajanje in zlivanje več različnih občutkov, naprimer sluha in vida, v skupno zaznavo in predstavo (barve pojejo)

Epigoni

Potomci, pisci književnih del, ki po vsebini in obliki posnemajo zglede svojih izvirnih in ustvarjalnih vzornikov, največkrat v zastarelem in že izrabljenem načinu.

Poema

Oznaka za daljšo ali srednje dolgo pesnitev, zlasti v obdobju romantike; ne preveč natančna oznaka za epe ali celo romane v prozi, ki jim priznavamo posebno duhovno ali estetsko vrednost

Motiv

V književnih delih poseben sklop prvin, vzeti iz resničnosti v katerem prevladajo snovne sestavine, ki sestavljajo podobo neke konkretne in tipične življenjske situacije, osebe, lika, bitja, ali predmeta (v liriki na primer noč, hrast, slovo, samota). V tej vlogi prehajajo iz enega besedila v drugo, pri tem pa dobivajo novo, posebno podobo.

Tema

V književnih delih poseben sklop prvin, predvsem duhovnih, idejnih ali čustvenih, ki ostajajo v nasprotju z motivi neotipljive, včasih težko določljive, včasih vidne v podobi jasne ideje, zmeraj pa tako, da motive povezujejo v enoto in dajejo celotnemu besedilu smisel

Esteticizem

Življenjski nazor, ki vidi najvišjo vrednoto v lepoti, v uživanju lepote in njenih čutno zaznavnih oblik. To je oznaka za tokove, ki jim lepota največkrat kot skladna, popolna forma, pomeni izvir estetskega užitkain najvišjo ali celo edino vrednost; ta naj nadomesti vse druge vrednote (moralne, verske, socialne...)

Lapurlatizem

Umetnost zaradi umetnosti, oznaka za nazor, da je umetnost sama sebi cilj, njeno bistvo je samo umetniška lepota, zato nemore bitisredstvo morale, ideologij, socialne kritike ali politike. V tem pomenu je lapurlatizem posledica esteticizma

Paralelizem členov

Zaporedje enako ali podobno zgrajenih stavkov, delov stavkov in stavčnih členov, ki se pomensko dopolnjujejo in ponavljajo. Kot sredstvo vzvišenega sloga je bil značilen zlasti za staro orientalkso poezijo in prozo, najpomembnejšo obliko je dosegel v svetem pismu; njegov pomone se je znova povečal v novejši poeziji 20. stoletja.

Slovenska moderna

Smeri

Glej Evropska moderna - Smeri

Slovensko najbolj pomemben je bil simbolizem. Po sodbi drugih pa je najbolj relevantna nova romantika.

Pomembni sta dve letnici :

- 1899 – ko sta izšli prvi dve Cankrajevi in župančičevi knjigi
- 1918 – ko je umrl Ivan Cankar

Obdobje je drugo največje za Slovence po Prešernu

Predstavniki

Dragotin Kette

Življenjepis

Rodil se je na Premu na Notranjskem leta 1876. Leta 1888 se je vpisal na gimnazijo v Ljubljani čez sedem let je bil izključen in je maturiral na gimnaziji v Novem mestu. Leta 1898 je obiskal Trst. Naslednje leto pa je umrl v Ljubljani. Bil je član zadruga. Njegovi tematiki sta ljubezenska in svetovni (teist ali ateist) ter umetnostni nazor

Dela

- Poezije
- Pijanec
- Tam zunaj je sneg
- Ai ti lepa krčmarica
- Na očevem grobu
- Na trgu
- Na molu San Carlo
- Tihe noči
- Črne noči
- Moj bog

Na trgu

Podoknica ali serenada je nastala leta 1897, ko je bil idealno zaljubljen v Angelo Smola. Pesem je razpoloženska slika. Pesnik govori sam sebi (drugi del pesmi). Prvi del je nazorna podoba mesečne noči nad mestom in mirnega mestnega trga slišati je le žuborenje vode v vodnjaku. Prvi del je izrazito impresionističen. Impresionizem združuje zunanje vtise z razpoloženjem lirskega subjekta, postavljenega v konkreten prostor in čas. V drugi kitici prvič omeni ljubljeno osebo z zaimkom v tretji pa jo konkretizira z imenom Angela. Zadnja kitica

predstavlja disharmonijo. Pesnik je uporabil muzikalna, zvočna in ritmična sredstva. Pesem se bliža glasbi. Rime so prestopne, deloma zložne. Verzi so kratki.

Josip Murn

Življenjepis

Rodil se je v Ljubljani leta 1879. Vse življenje je živel v reji. Leta 1890 je začel obiskovati gimnazijo. Žena Ivana Tavčarja je financirala njegov študij. Po nedokončanem študiju se je zaposlil kot stenograf v advokatski pisarni. Umril je leta 1901 v Ljubljani. Bil je član Zadruga. Njegovi motivi so bili odtujenost, trenutek in vtis, ljubezen in idealizirano kmečko življenje.

Dela

- Pesmi in Romance
- Pesem v klasu
- Šentjanževo
- Tu je jesen in mi se ženimo
- Zimska kmečka pesem
- Vlaha
- Prišel je čas okrog božiča
- Prišla je jesenska noč
- Pa ne pojdem prek poljan

Ko dobrane se mračne

Pesem je impresionistična, saj opisuje vtis oziroma trenutek. Govori o mraku ko potihnejo glasovi in se slišijo samo še vzdih. Mir, ki je prevladujoč po noči, je pesniku nedosegljiv. Opisuje svojo notranjost, ki je ni moč umiriti in se zaveda kako je sam. Vsako noč se bojuje z dušo in si želi jutra in boljšega življenja vendar hkrati ve da so to le sanje. Ta pesem je osebnoizpovedna in impresionistična. V njej najdemo prisposobi iz Svetega pisma. Obsojen je na skrajno osamljenost, svet je zanj puščava. Svetu ostaja tujec. Tema pesmi je tujstvo.

Pesem o ajdi

Motiv pesmi je idealizirano kmečko življenje, ki pa je samo podlaga za temo, ki je širša in globlja. Po notranji zgradbi je pesem lirski. Simbolizmu je pesem blizu s simboli. Najprej je ajda predstavljena kot ženska nato se razrase v simbol življenja na sploh, njegove lepote, vitalnosti in skrivnostnosti, kot čudež, ki ga ni mogoče dojeti z razumom. Na koncu pesmi najdemo še zimo kot simbol čarovnice, ki nam predstavlja smrt.

Oton Župančič

Življenjepis

Rodil se je leta 1878 na Vinici v Beli krajini. Gimnazijo je obiskoval v Novem mestu in dokončal v Ljubljani. Leta 1896 se je vpisal na filozofsko fakulteto na Dunaj.

Dela

- Čaša opojnosti
- Čez plan

- Samogovori
- Lahkih nog naokrog
- Sto ugank
- Ciciban
- V zarje Vidove
- Mlada pota
- Veronika Deseniška
- Med ostrnicami
- Veš, poet, svoj dolg
- Zimzelen pod snegom

Z vlakom

Pesem je pesniški zapis potovanja z doma na tuje; opis spreminja s stilizacijo, podobami in bogatim ritmom v razkošno zaporedje pesniških podob. Osrednji pojem je domovina. Začne se z odhodom vlaka, sledi podoba nočne Ljubljane, Šmarne gore, breze ob progi, ta opis pa prekinja podoba o pošastnem demonu – vlaku. V sredino pesmi je postavljena himnična prošnja domovini. Na koncu pesnik opše gore, onstran katerih se širi tujina. Začuti razklanost. Želja po domovini, ki bi se širila v nedogled, je neuresničljiva. Tri in dvo zložne stopice. Svoboden verz in rima.

Duma

Najobsežnejša Župančičeva pesnitev. Je nadaljevanje pesmi Z vlakom. Župančič v celoti izoblikuje svoje razmerje do naroda, domovine in slovenstva. Pesnitev je sestavljena iz dveh delov, ki sta prav tako razdeljena na dva dela. Prvi del je komponiran kot spev dveh glasov – ženskega in moškega. Ženski glas opeva domovino, vaško lepoto, podeželje, kmečko življenje... Moški glas opeva tuj modern svet, velemesta, napredek, industrijo, izume, umetnike in znanstvenike, povdarja da je tujina tudi del človeškega sveta. V dugem delu govori o *prelestih* naše domovine. Spminja se otroških dni in niza idilične prizore. V zadnjem delu drugega dela pa govori o *bolestih* naše domovine. Nazorno pokaže problem izseljevanja in zaključí s podobo školjke.

Alojz Gradnik

Življenjepis

Leta 1882 se je rodil v Medani. Obiskoval je gimnazijo v Gorici. Po maturi se je leta 1901 vpisal na pravnico na fakulteto in doktoriral iz pravnih ved. Po poklicu je bil sodnik kasneje pa pravni strokonjak pri ministru za zunanje zadeve v Beogradu in nakoncu spet sodnik. Nikoli se ni politično opredeljeval. Vojni čas je preživel v Ljubljani. Bil je prvi, ki je prevajal kitajsko liriko v slovenščino. Umrl je leta 1967 v Ljubljani. Bil je član Zadruga. Njegove tematike so ljubezenska, bivanjska, tujstvo, domovinska in smrt. Njegova poezija je nadčasovna.

Dela

• Padajoče zvezde	• Svetle samote
• Pot bolesti	• Večni studenci
• De profundis	• Zlate lestve

- Pesem o Maji
- Pojoča kri
- Primorski soneti
- Goličava
- Istrska vas
- Kamen
- V tujini
- Noč v Medani
- Jesen v Medani
- Očetu
- Materi
- Žariš in žgeš
- Ob slovesu
- Beseda iz groba
- Eros Tantos

Pisma

Pisma so izšla v zbirki Padajoče zvezde. Razdeljena je na sedem kitic, ki so oštevilčene. Vsaka kitica je lahko samostojna a še vedno skupaj tvorijo neko celoto. Pesem je primer ženske lirike vendar ne v pravem pomenu saj jo je le napisal moški. Urščamo jo v vrhunsko ljubezensko poezijo. Ljubeča ženska doživlja odsotnost ljubljenega moškega. Gre za ne zadoščeno, neizpolnjeno ljubezen, ki je boleča, razpeta med strastno poželenje in obup. Konča se v osamljenosti in s smrtjo. Motiva sta erotika in smrt. Delo je dekadenco. Zanimivi so estetski, zvočni in slogovni učinki.

Ivan Cankar

Življenjepis

- 10. 5. 1876 rojen v Vrhniki
- v Vrhniki končal osnovno šolo
- srednjo šolo dokončal v Ljubljani
- sprva študiral tehniki kasneje slavistiko na Dunaju
- za nekaj časa se je vrnil v Vrhniko
- po materini smrti se je vrnil na Dunaj
- 1907 se je preselil v Ljubljano
- 11. 12. 1918 umre v Ljubljani

Pisateljev razvoj delimo na tri obdobja

- MLADOSTNO OBDOBJE (1891-1900) ali obdobje začetnega epigonstva, realizma in dekadence
 - o Erotika
 - o Vinjete
 - o Jakob Ruda
- ZRELO OBDOBJE (1900-1909) ali družbeno kritično obdobje

o Knjiga za lahko mislne ljudi	o Hiša Marije Pomočnice	o Krpanova kobila
o Tujci	o Potepuh Marko in kralj Matjaž	o Zgodbe iz doline šentflorjanske
o Za narodov blagor	o V mesečini	o Pohujšanje v dolini šentflorjanski
o Na klancu	o Nina	o Novo življenje
o Kralj na Betajnovi	o Martin Kačur	o Kurent
o Ob zori	o Aleš iz Razora	o Za križem
o Križ na dori	o Hlapec Jernej in njegova pravica	o Hlapci
o Gospa Judit		
- POZNO OBDOBJE (1909-1918) ali psihološko ali etično obdobje

- o Bela Krizantema
- o Volja in moč
- o Troje povesti
- o Milan in Milena
- o Podobe iz sanj

- o Romantične duše
- o Moje življenje
- o Moja njiva
- o Grešnik Lenart

Dela

- Pes, mačka in miši
- Moj prvi pogled na morje
- Ivan Kacijanar
- Ljubezen
- Morala
- Erotika
- Romantične duše
- Jakob Ruda
- Vinjete
- Potovanje Nikolaja Nikiča
- Smrt kontrolorja Stepnika
- Jesenske noči
- Za narodov blagor
- Za lahkomišelnih ljudi
- Tujec
- Kralj na Betajnovi
- Na Klancu
- Življenje in smrt Petra Novaljana
- Hiša Marije Pomočnice
- Gospa Judit
- Križ na gori
- Martin Kačur
- Nina
- Hlapec Jernej in njegova pravica
- Aleš iz Razora
- Pohujšanje v dolini šentflorjanski
- Zgodba doline šentflorjanske
- Novo življenje
- Kurent
- Za križem
- Sosed Luka
- Hlapci
- Bela krizantema
- Troje povesti
- Volja in moč
- Lepa Vida
- Milan in Milena

Na klancu

Snovno motivna podlaga romana temelji na socialnih razmrah. Je biografsko delo. Govori o Franckinem življenju od otroštva do smrti. Vsako poglavje je zaokrožena celota in zajema posamezna obdobja njenega življenja in njene družine. Lahko govorimo o cikličnosti ki je domena impresionističnega kompozicijskega načela. Francka je podoba žene mučenice.

Martin Kačur

Hlapec Jernej in njegova pravica

Kurent

Kostanj posebne sorte

Gospod stotnik

Za narodov blagor

Hlapci

Izidor Cankar

Življenjepis

Rodil se je leta 1886 v Šidu v Sremu. Preselil se je v Ljubljano kjer je kasneje obiskoval gimnazijo. Vpisal se je na bogoslovje. Leta 1909 je odšel na belgijsko univerzo v Louvainu in Bruslju, kjer je poslušal predavanja iz umetnostne zgodovine in estetike. Leta 1913 je končal študij iz umetnostne zgodovine. Bil je urednik revije Dom in svet glavni urednik Slovenca. Postal je profesor umetnostne zgodovine v Ljubljani in ustanovil Umetnostnozgodovinsko društvo. Kmalu je opustil duhovniški poklic. Bil je imenovan za veleposlanika v Kanadi, ministra za prosveto v Londonu in poslanik v Atenah. Umril je leta 1958 v Ljubljani.

Dela

- S poti
- Uvod v umevanje likovne umetnosti
- Obiski

S poti

Roman vsebuje dekadencijske poteze in novoromantične prvine.

Svetovna književnost v 20. stoletju

Smeri

Starejše literarne smeri

Modernizem

Literarno-umetnostne avantgarde

Filippo Tommaso : Manifest futurizmu

Dadaistični manifest

André Breton : Manifest nadrealizma

Socialistični realizem

Eksistencializem v književnosti

Magični realizem

Postmodernizem

Predstavniki

Federico García Lorca

Življenjepis

Dela

- Pesmi
- Ciganski romancero
- Cante jondo
- Pesnik
- Marina Pineda
- Yerme
- Krvava svadba
- Doño Rosito
- Dom Bernarde Albe

Vitezova pesem

Mesečniška romanca

Nezvesta žena

Wysława Szymborska

Življenjepis

Dela

- Zato živimo
- Vprašanja, zastavljena sebi
- Klicanje Jetija
- Sol
- Veliko veselja
- Vsakršno naključje
- Veliko število
- Ljudje na mostu
- Konec in začetek

Radost pisanja

Marcel Proust

Življenjepis

Dela

- Iskanje izgubljenega časa
- V senci cvetočih deklet
- Svet Guermantskih I.
- Svet Guermantskih II.
- Sodome in Gomore
- Jetnica
- Ubežnica
- Spet najdeni čas

Combray

James Joyce

Življenjepis

Dela

- Komorna glasba
- Dublinčani
- Umetnikov madostni portret
- Ulikses
- Finneganovo bdenje

Ulikses